

**บทสรุปผู้บริหาร ทศนคติของประชาชนและลำดับความสำคัญของการเสริมสร้างประชาธิปไตย
จากข้อค้นพบของการสนทนากลุ่มกับประชาชนทั่วประเทศ จำนวน 64 กลุ่ม
โดย สถาบันพระปกเกล้าและ NDI**

วิธีวิทยา: งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับประชาชนจำนวน 64 กลุ่มทั่วประเทศ โดยได้ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่มก่อนการเลือกตั้งวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 ระหว่างเดือนตุลาคม 2565 ถึงธันวาคม 2565 ก่อน จำนวน 32 กลุ่ม และหลังการเลือกตั้ง ระหว่างเดือนกรกฎาคม 2566 ถึงธันวาคม 2566 อีกจำนวน 32 กลุ่ม โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสนทนาแบบปลายเปิดกับผู้เข้าร่วมที่เป็นประชาชนจากการสุ่มตัวอย่าง เพื่อทำความเข้าใจทัศนคติของประชาชน และมีการแบ่งการสนทนากลุ่มด้วยเพศและอายุที่แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์: เพื่อประเมินและทำความเข้าใจบริบทพื้นฐานของการรับรู้ของประชาชนเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเทศไทยในปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจทัศนคติของประชาชนที่มีต่อรัฐสภา สถาบันแห่งชาติ การเลือกตั้ง พรรคการเมือง และผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้ง และเพื่อสนับสนุนเจตจำนงสาธารณะของประชาชน ในการเสริมสร้างประชาธิปไตยของประเทศไทยให้เข้มแข็งขึ้น โดยการรับฟังและสอบถามความกังวลและความต้องการของประชาชน ผลการวิจัยจะถูกแบ่งปันกับภาคประชาสังคม พรรคการเมือง กรรมาธิการ และผู้กำหนดนโยบาย เพื่อสนับสนุนการตอบสนองต่อความต้องการขอประชาชนอย่างตรงประเด็น

ประเด็นและข้อค้นพบที่ได้จากการทำการสนทนากลุ่มในเฟสที่ 1 ก่อนการเลือกตั้ง 14 พฤษภาคม 2566

1. ให้คุณค่ากับความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คนไทยแสดงออกถึงความรักชาติอย่างจริงใจและภาคภูมิใจในวัฒนธรรม มุมมองของคนไทยถูกหล่อหลอมมาจากความเชื่อในความพอเพียงและการทำงานเพื่อดูแลครอบครัว ซึ่งสามารถขยายไปถึงระดับหมู่บ้านได้ ซึ่งคุณลักษณะในอุดมคติ ได้แก่ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตา ความซื่อสัตย์ และการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม และในระบอบประชาธิปไตย พวกเขาให้ความสำคัญกับการเคารพผู้อื่น การได้รับสิทธิในด้านต่าง ๆ และความสำคัญของการได้รับการรับฟังจากรัฐ

2. ประชาชนยังมีความไม่ไว้วางใจในสถาบันทางการเมือง ปัจจุบัน ประชาชนมีความไว้วางใจในนักการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งและสถาบันทางการเมืองของรัฐลดลง การขาดความมั่นใจยิ่งแสดงออกมาร้อยแรงในหมู่พลเมืองที่อายุน้อย มีประชาชนไม่กี่คนที่เชื่อว่าประชาธิปไตยมีความสมบูรณ์ในประเทศไทยภายใต้รัฐบาลชุดปัจจุบัน มีความเชื่อร่วมกันว่าสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้ทำหน้าที่เพื่อประโยชน์สาธารณะ นอกจากนี้ แทบไม่มีใครเชื่อมั่นว่าตุลาการเป็นตัวแทนของประชาชน

ความรู้สึกด้านลบเหล่านี้ขยายไปถึงคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ผู้เข้าร่วมการสนทนาส่วนใหญ่ไม่เชื่อมั่นและไม่ไว้วางใจ กกต. แต่ก็ยังมีกลุ่มสตรีสูงวัย ที่รู้สึกว่าต้องไว้วางใจต่อ กกต. เพราะการเลือกตั้งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้มีรัฐบาลใหม่ เมื่อถูกถามว่าทำไมพวกเขาถึงไม่ไว้วางใจ กกต. ผู้เข้าร่วมได้มีการให้ความเห็น เช่น การนับคะแนนไม่โปร่งใส ยังมีการทุจริต ยังมีระบบอุปถัมภ์และเอื้อประโยชน์ให้กับผู้สมัครที่มีสายสัมพันธ์กับกรรมการการเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ ยังมีการซื้อ/ขายเสียง ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการการเลือกตั้ง ระบบทะเบียนราษฎรไม่ได้ปรับปรุง มีการการข่มขู่พยานเมื่อให้ข้อมูลในการทุจริตกับเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งยังมีความเข้าใจในเรื่องกฎระเบียบขาดเคลื่อน และขาดการบังคับใช้กฎหมาย เป็นต้น

ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เชื่อว่าการเกิดขึ้นของระบบพรรคการเมืองในประเทศไทยเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยและประเทศ อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมแล้วในปัจจุบันพลเมืองกระแสหลักเกือบทั้งหมดไม่เชื่อมั่นและไม่ไว้วางใจพรรคการเมือง ยกเว้นชายสูงอายุที่ยังมีทัศนคติด้านบวกต่อระบบพรรคการเมือง แต่ในด้านบวกนั้นประชาชนเปรียบพรรคการเมืองเสมือนสถาบันที่เข้าถึงและรับฟังข้อกังวลของประชาชน และพรรคการเมืองให้ความสำคัญกับการคัดเลือกผู้สมัครและเสนอนโยบายที่ดี อย่างไรก็ตาม ประชาชนที่มีทัศนคติด้านลบต่อพรรคการเมือง จะไม่ชอบเมื่อพรรคการเมืองต่าง ๆ ไม่รักษาสัญญาในการหาเสียง และเมื่อพรรคการเมืองต้องให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงคะแนนตามมติพรรค แทนที่จะลงมติตามเจตจำนงของประชาชน ซึ่งอาจทำให้ประชาชนรู้สึกว่าไม่เป็นประชาธิปไตย การย้ายพรรคก็เป็นหนึ่งในปรากฏการณ์ที่ประชาชนไม่ชอบเช่นกัน

3. สถาบันทางสังคมที่ประชาชนมีความเชื่อมั่น จากข้อค้นพบ พบว่ายังมี 2 สถาบันทางสังคมที่ประชาชนนั้นเชื่อมั่น คือ 1) องค์กรภาคประชาสังคม และ 2) สถาบันการศึกษา ซึ่งประชาชนเชื่อว่าองค์กรทั้งสองนั้นมีอิทธิพลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างมาก

4. ประชาชนยังกังวลปัญหาด้านเศรษฐกิจ ความทุกข์ยากทางการเงินเป็นความกังวลอันดับแรกสำหรับประชาชนจำนวนมาก และพวกเขาต้องการให้รัฐบาลเข้ามามีส่วนร่วมในการลดค่าครองชีพ เพิ่มค่าแรง หรือพยุงราคาสินค้าทางการเกษตร ขยายสวัสดิการให้มากขึ้นสำหรับกลุ่มเปราะบางและผู้สูงอายุ

5. บทบาทของสื่อยังไม่เพียงพอ ในการร่วมช่วยพัฒนาประชาธิปไตย ประชาชนในบางกลุ่มเห็นว่า สื่อเป็นตัวกลางสำคัญในการทำให้บ้านเมืองแตกแยก และมีความเชื่อมั่นในองค์กรสื่อน้อย

6. ความก้าวหน้าชะงักงัน ประชาชนเห็นว่าความถดถอยของประชาธิปไตยนั้น ทำให้การพัฒนาประเทศโดยรวมนั้นถดถอยลงไปด้วย

7. แต่ประชาชนยังมีความหวัง แม้ว่าประชาชนจะมีความเชื่อมั่นต่อสถาบันทางการเมืองดังกล่าวน้อยลง แต่ประชาชนก็ยังเชื่อมั่นในการเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งนั้นจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งมีบางกลุ่มอาจต้องการการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง แต่ด้วยสถานการณ์ทางเศรษฐกิจนั้น ประชาชนนั้นต้องการผู้แทนที่ตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างตรงไปตรงมา ซึ่งการได้มาซึ่งผู้แทนนั้น ก็ทำได้ผ่านการเลือกตั้ง

8. ประชาชนจะเชื่อมั่นในวุฒิสภา ต่อเมื่อวุฒิสมาชิกมีที่มาจาก การเลือกตั้ง จากข้อค้นพบ พบว่า ประชาชนจะเลือกให้ยุบวุฒิสภา หากวุฒิสมาชิกไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง เพราะประชาชนคิดว่าไม่ได้มีความยึดโยงกับประชาชน

9. ประชาชนต้องการคำมั่นสัญญา ประชาชนบางคนรู้สึกถูกทอดทิ้งโดยผู้แทนจากการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม ประชาชนคาดหวังให้ผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งเข้าไปนั้น ทำตามคำมั่นสัญญา หรือนโยบายที่ได้หาเสียงไว้ อย่างจริงจัง และแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่พวกเขาประสบอยู่ พวกเขาต้องการรู้สึกว่าการเสี่ยงที่เปล่งออกไปนั้นได้ถูกรับฟังอย่างมีความจริงใจ และจะเป็นหนทางให้ประชาชนกลับมามีความมั่นใจในตัวผู้แทนอีกครั้ง

10. ความเท่าเทียมกันของประชาชนในการได้รับฟัง ประชาชนจำนวนมากต้องการเห็นประชาธิปไตยในวงกว้างที่คิดถึงเสียงประชาชนทุกคนที่ลงทุนกับอนาคตของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านการมีส่วนร่วมในการลงคะแนนเสียง สิทธิในการลงคะแนนเสียง และลงสมัครรับตำแหน่ง เพื่อสนับสนุนค่านิยมร่วมกันของการเคารพซึ่งกันและกันและความเท่าเทียมกัน

และประชาชนยังเห็นว่า รัฐจะต้องมีความพยายามในการทำ 3 เรื่องเพื่อให้ประชาธิปไตยนั้นมีความเข้มแข็งขึ้น ได้แก่

- ก. เพิ่มความพยายามในการต่อต้านการทุจริต
- ข. เพิ่มความเป็นอิสระและคุณภาพของศาลยุติธรรม
- ค. เพิ่มความมั่นใจว่าการเลือกตั้งจะเสรีและยุติธรรม

11. สิ่งที่ประชาชนต้องการให้รัฐบาลต่อไปสนใจเป็นพิเศษ แบ่งออกได้เป็น 4 ประเด็น ดังนี้

ก. เศรษฐกิจ ความกังวลที่พบบ่อยที่สุดและแรงกดดันคือเรื่องเศรษฐกิจ ประชาชนต้องการให้รัฐบาล เพิ่มการควบคุมของรัฐบาลเพื่อลดค่าครองชีพ เพิ่มราคาสินค้าเกษตร ขึ้นค่าแรงขั้นต่ำ หรือลดภาษี ขยายสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส และเพิ่มการพัฒนาการค้าและโอกาสในการทำงาน

ข. การเสริมสร้างประชาธิปไตย ต้องการให้รัฐบาลส่งเสริมในเรื่อง ความเสมอภาคและสิทธิ การลดการทุจริต กระจายอำนาจ รับฟังข้อกังวลของประชาชนและเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชน

ค. การศึกษา ความกังวลถูกแบ่งระหว่างการเพิ่มการเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันสำหรับทุกคน อยากให้เพิ่มคุณภาพของการศึกษาโดยรวมให้มีได้มาตรฐาน และเพิ่มเสรีภาพทางการศึกษา

ง. สุขภาพ ต้องการให้เพิ่มการเข้าถึงการรักษาพยาบาลได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล เนื่องจากต้องเดินทางไกล และความพร้อมของสถานพยาบาลยังไม่พอ และประชาชนหลายกลุ่มยังต้องการให้แก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งจะนำมาซึ่งปัญหาสังคมด้านอื่น ๆ เช่น อาชญากรรม เป็นต้น

ประเด็นและข้อค้นพบที่ได้จากการทำการสนทนากลุ่มในเฟสที่ 2 หลังการเลือกตั้ง 14 พฤษภาคม 2566

1. ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ มีความเข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกันของการปกครองทั้งสองระดับ กล่าวคือ ทราบว่าตนเองอยู่ในพื้นที่การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใด และอยู่ในพื้นที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดพรรคอะไร ประชาชนยังตระหนักถึงขอบเขตอำนาจและหน้าที่ของทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และรัฐบาลได้ เข้าใจว่าว่าองค์กรปกครองในระดับใดมีหน้าอะไร และบอกถึงความต้องการของตนในระดับท้องถิ่นที่ยังขาดไป เช่น สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ถนนหนทางที่ดี

2. ประชาชนตระหนักถึงการตัดสินใจในการเลือกตั้ง ระหว่างการลงคะแนนเพราะเหตุผลทางเศรษฐกิจ หรือเหตุผลทางการเมือง ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่นั้นเลือกเพราะเหตุผลทางเศรษฐกิจมากกว่า และตัดสินใจเลือกเพราะเหตุผลทางการเมืองน้อยกว่า ผู้ที่มองว่าเหตุผลทางเศรษฐกิจสำคัญกว่านั้น เนื่องจากมองว่าเรื่องปากท้องเป็นเรื่อง

สำคัญในการดำรงชีวิต การมีเศรษฐกิจที่ดีทำให้ชีวิตมีความสุข แต่ผู้ที่มีมองว่าเหตุผลทางการเมืองสำคัญกว่าเพราะเห็นว่ากฎเกณฑ์และกติกาของบ้านเมืองนั้นยังมีความยุติธรรมไม่พอ ทั้งเรื่องของรัฐธรรมนุญและกระบวนการยุติธรรมโดยรวมนั้นมีปัญหา และมองว่าถ้าแก้ปัญหาตรงนี้ได้ก็จะทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่ากลุ่มคนที่อายุมากกว่า จะมองเห็นเรื่องเศรษฐกิจสำคัญกว่า และกลับกันกับคนอายุน้อยที่มองว่าเรื่องการเมืองนั้นสำคัญกว่า

3. **การซื้อเสียงยังคงมี** ซึ่งบางส่วนมองว่าไม่เป็นปัญหา ประชาชนตระหนักดีว่ามีการซื้อเสียง ทั้งที่เคยมีประสบการณ์โดยตรงกับการซื้อเสียง และไม่มีประสบการณ์โดยตรง อย่างไรก็ตาม ประชาชนเสียง มีความเห็นแตกต่างกันออกเป็น 2 ฝ่าย คือ การซื้อเสียงนั้น ไม่เป็นปัญหา และการซื้อเสียงนั้นเป็นปัญหา แต่ทั้ง 2 ฝ่ายมีความเห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดหรือไม่เป็นปัญหา แต่ก็ไม่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งในการตัดสินใจลงคะแนนให้พรรคใด ฝ่ายที่เห็นว่าเป็นปัญหา เนื่องจาก ผิดกฎหมายและศีลธรรม ทำให้การเลือกตั้งไม่สุจริตและเป็นธรรม ส่วนฝ่ายที่เห็นว่าเป็นปัญหา เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมการเลือกตั้งในประเทศไทย และการแจกเงินยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ ไม่กระทบต่อปัจจัยในการเลือก เนื่องจากอาจมีการแจกหลายพรรค ที่จำนวนไม่เท่ากัน สุดท้ายก็อาจไม่ได้เลือกพรรคที่จ่ายเท่านั้น เป็นต้น

4. **การเลือกเพราะนโยบาย หรือคนที่รัก** ประชาชนส่วนใหญ่ยังให้ความเห็นว่า ลงคะแนนเพราะนโยบายมากกว่าที่ตัวบุคคล เนื่องจากอยากให้มีการเปลี่ยนแปลงและอยากได้ผลลัพธ์ตามนโยบายนั้น ๆ และหากนักการเมืองทำไม่ได้ ก็จะไม่เลือกอีก นอกจากนี้ผู้ที่ให้เหตุผลว่าเลือกคนที่รักคือ นักการเมืองในท้องถิ่นที่ให้ความช่วยเหลือมาจากรุ่นสู่รุ่น และความช่วยเหลือเป็นรูปธรรมมากกว่านโยบาย

5. **ประเทศไทยมีการแบ่งแยกมากกว่าเดิม** ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าการเมืองไทยทุกวันนี้มีการแบ่งแยกมากกว่าเดิม ความขัดแย้งทางการเมืองได้ยกระดับขึ้น จากการเมืองของชนบทกับในเมือง ความก้าวหน้ากับความอนุรักษ์ หรือแม้แต่การซื้อเสียง ประชาชนให้ข้อมูลว่ามีความเห็นที่แตกต่างกันในครอบครัวและหมู่เพื่อนฝูง การพูดคุยกันในเรื่องการเมืองในครอบครัวมักเห็นไม่ตรงกัน พ่อแม่จะชอบพรรคหนึ่งแต่ลูกจะชอบอีกพรรคหนึ่ง เป็นต้น ซึ่งมักมีการพูดคุยกัน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกันอย่างหนักเกี่ยวกับเรื่องการเมือง

6. **ประชาชนส่วนใหญ่เชื่อว่าตนเองนั้นก้าวหน้า** จากแบบสำรวจที่ให้ผู้เข้าร่วมทำระหว่่างการสนทนาพบว่าส่วนใหญ่แล้วนั้น ประชาชนคิดว่าตนเองนั้นมีความคิดก้าวหน้า แม้ว่าเมื่อสอบถามในรายละเอียดแล้ว จะมีความเห็นต่างก็ตาม เช่น เลือกพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน หรือชื่นชอบในแนวทางนโยบายที่ต่างกัน เป็นต้น

7. **ประชาชนยังแสดงความไม่พึงพอใจต่อการจัดการเลือกตั้งที่ผ่านมา** ในการเลือกตั้งวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 ประชาชนยังเห็นว่า คณะกรรมการการเลือกตั้งนั้นมีการใช้งบประมาณที่สูง แต่ผลลัพธ์ในการจัดการเลือกตั้ง

ยังไม่ดีเท่าที่ควร โดยเฉพาะการเลือกตั้งล่วงหน้า ตั้งแต่ระบบลงทะเบียน ถึงการจัดการ และในวันเลือกตั้งจริง ตั้งแต่การจัดการหน่วยถึงการนับคะแนน

8. **ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ** จากการสำรวจในการสนทนา พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ ต้องการเปลี่ยนแปลงในระดับที่มาก ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่า การสำรวจในข้อคำถามนี้ ทำให้เห็นความแตกต่างของกลุ่มประชาชนอย่างชัดเจน ว่ามีความต้องการแก้หรือไม่แก้รัฐธรรมนูญ ซึ่งต่างกับการสอบถามว่า ก้าวหน้าหรือไม่อย่างชัดเจน

9. **ประชาชนเห็นว่าส่วนที่ควรแก้ไขในรัฐธรรมนูญมากที่สุดคือการให้วุฒิสมาชิกมาจากการเลือกตั้ง** ประชาชนเห็นว่า วุฒิสมาชิกที่ได้รับการสรรหาหรือเลือกกันเองนั้น ไม่ได้มีความยึดโยงกับประชาชน ซ้ำยังมีอำนาจมาก เช่น การเลือกนายกรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญมาตรา 272 อีกด้วย ซึ่งประชาชนเห็นว่า หากยังมีวุฒิสภา ควรต้องมาจากการเลือกตั้งและไม่มีอำนาจในการเลือกนายกรัฐมนตรี และประชาชนไม่เห็นด้วยมากนักที่จะควรยุบวุฒิสภาและให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียงสภาเดียว

10. **ระยะเวลาหลังจากการเลือกตั้งใช้เวลานานมากเกินไปกว่าจะได้ตั้งรัฐบาล** ประชาชนยังเห็นว่า ระยะเวลาหลังจากการเลือกตั้งจนถึงได้รัฐบาลนั้นช้า และทำให้เกิดความไม่ชัดเจน ทำให้ประเทศเดินหน้าช้า ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญมาตรา 93 ที่กำหนดให้ผู้แทนในบัญชีรายชื่อสามารถมีการเปลี่ยนแปลงได้ ทำให้เกิดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากขึ้น เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่จะประกาศรับรองความเป็นสมาชิกของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกเอง ในการมีสมาชิกภาพ และประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง จึงทำให้เกิดความล่าช้า เพราะจะกระทบต่อสิทธิของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

11. **ประชาชนเห็นว่าควรยกเลิกแผนปฏิรูปของ คสช. และควรยกเลิกยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี** ด้วย เนื่องจากเป็นยุทธศาสตร์ที่กินเวลานานสวนทางกับปัจจุบันที่การเปลี่ยนแปลงนั้นดำเนินไปอย่างรวดเร็ว และเป็นการตีกรอบการทำโครงการว่าไม่สามารถทำนอกเหนือจากที่ยุทธศาสตร์กำหนดได้

12. **รัฐควรให้สิทธิในการแต่งงานระหว่างคนที่มีเพศเดียวกัน** ประชาชนมีความเห็นตรงกันว่า ควรให้มีการแต่งงานระหว่างคนเพศเดียวกัน เช่น การสมรสเท่าเทียม และยังคงสนับสนุนในเรื่องเพศอื่น ๆ เช่น การรับมรดกจากคู่ชีวิต การสามารถยินยอมให้บริจาคอวัยวะหรือร่างกายได้ หรือการสนับสนุนยา PREP เนื่องจากมีการแจกถุงยางอนามัย เป็นต้น

13. **ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพียงบางส่วน** แม้ว่าจะมีความต้องการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญในระดับที่มาก แต่ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการแก้ไขรัฐธรรมนูญบางส่วน และประเด็นที่ต้องการแก้ส่วนใหญ่เป็นประเด็นในบทเฉพาะกาล ในขณะที่ส่วนน้อยอยากให้ร่างใหม่ทั้งฉบับ เพราะอยากให้เริ่มนับหนึ่งใหม่เป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ซึ่งประชาชนที่ต้องการให้ร่างใหม่ทั้งฉบับจะอยู่ในกลุ่มคนอายุน้อย นอกจากนี้ยังมีฝ่าย

ที่เห็นว่าไม่ควรต้องมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเลย มีเหตุผลหลากหลาย เช่น เป็นเพียงความต้องการของประชาชนกลุ่มเดียว ประชาชนไม่ได้ประโยชน์คนที่ได้ประโยชน์คือนักการเมือง สิ้นเปลืองงบประมาณ แก้เท่าไรก็เหมือนเดิม เป็นต้น

14. หากมีการร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรเป็นการผสมระหว่างเลือกตั้งและแต่งตั้ง เนื่องจากประชาชนเห็นว่า ควรมีความสมดุลระหว่างการเลือกตั้ง ที่สะท้อนเจตจำนงของประชาชน และผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น ๆ เช่น นิติศาสตร์ หรือรัฐศาสตร์ ด้วย จะได้ทำให้การร่างรัฐธรรมนูญเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และยังมี การอ้างอิงการร่างรัฐธรรมนูญ 2540 ที่มีการผสมเหมือนกัน แต่ฝ่ายที่ต้องการร่างใหม่ทั้งฉบับ ให้ความเห็นว่า เพราะที่มาไม่ได้ยึดโยงกับประชาชน ทำให้รัฐธรรมนูญขาดความชอบธรรมจึงควรให้มีการเลือกตั้งคนร่างรัฐธรรมนูญ และสามารถกำหนดคุณสมบัติของผู้ลงสมัครให้เหมาะสมได้ ไม่จำเป็นต้องผสม และยังมีส่วนน้อยมาก ที่ให้เห็นว่าให้มีการแต่งตั้งทั้งหมด อย่างไรก็ตามควรมีการศึกษาต่อว่าจะมีการออกแบบการเลือก สสร. อย่างไร ให้ความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด